

Drömmen

OM ETT EGET LIV

en bok om privatekonomi
för ungdomar

Den här boken är framtagen i samarbete mellan
Svea Ekonomi AB och Editor Media AB.

Om ni vill komma i kontakt med oss
maila till csr@sveaekonomi.se
eller ring 08-735 90 00.

Innehåll

1	Drömmen om ett eget liv	Sidan 6
2	Bo kvar hemma	Sidan 8
3	Första jobbet	Sidan 12
4	Första inkomsten	Sidan 16
5	Egen bostad	Sidan 20
6	Räkningar är viktiga	Sidan 26
7	Låna smartare	Sidan 30
8	Vardagsekonomi	Sidan 34
9	Finansiera din dröm	Sidan 38
10	Exempel och tips	Sidan 49

Att unga människor på väg in i vuxenlivet har koll på sin ekonomi och lär sig handskas med pengar är viktigt för hela samhället – och alla dess aktörer.

Som kreditmarknadsbolag har vi lång erfarenhet av att handskas med privatpersoners ekonomi. Med den här boken vill vi dela med oss av de lärdomar vi har fått under våra drygt 30 verksamma år. Samt ge några allmänna tips kring hur du som ung vuxen kan och bör tänka i några av de stora ekonomiska valen som kommer att komma – om de inte redan har kommit.



Att bli fullärd när det kommer till din privatekonomi kommer du troligen aldrig bli, därför är det inte heller målsättningen med den här boken. Det vi däremot kan lova är att om du lyckas lära dig begreppen och tar till dig av några av tipsen så kommer du att vara mycket bättre förberedd inför ditt första jobb, när du ska flytta hemifrån, när du fått din första lön – och din första räkning.

Hälsningar
Svea Ekonomi AB

Ylva Yngveson – Pro Norma AB

Genom hela boken har vi tagit hjälp av privatekonomiexperten Ylva Yngveson. Hon har lång erfarenhet privatekonomiska analyser och beräkningar och har ett förflutet som seniorekonom på Swedbank.



1. Drömmen om ett eget liv

Din ekonomi består av fem delar; tjäna, konsumera, låna, försäkra och spara. Om du har koll på, och lär dig handskas med dem på ett smart sätt kommer du garanterat ha roligare och slippa mycket stress – i den här boken lär vi dig hur!

Det håller på att bli verklighet. Inom bara något år efter gymnasiet kommer du att stå på egna ben, fri att leva ditt liv som du vill. Tänk – egen bostad där du kan äta vad du vill och komma och gå som du vill utan att någon lägger sig i – en verklig frihet!

Men helt självklart är det inte. Se dig om bland dina vänner. Det finns säkert någon som hoppade av gymnasiet och som sedan dess har gjort mer eller mindre ingenting. Bott kvar hemma, ätit det mamma och pappa har burit hem och ställt i kylen och sovit länge på morgnarna. Kanske har de fått lite fickpengar av föräldrarna för att kunna gå ut och träffa kompisar på kvällen.

Det kanske låter skönt – men någon frihet är det inte direkt tal om.

Visst kan det också verka lockande med ett sabbatsår och bara vara ledig ett tag när man äntligen gjort klart 12 år i skolan. Men det blir snart trist att bara umgås med sig själv. Och att resa jorden runt kostar mycket pengar.

För att verkligen uppnå den där friheten att göra det du vill, krävs en insats. För det första: Du måste hitta ett sätt att försörja dig, antingen genom att börja jobba, plugga vidare eller en kombination av de båda. För det andra: Du måste lära dig handskas med pengar.

I den här boken berättar vi hur en klok syn på pengar kan ge dig den frihet du så gärna vill ha.

Häng med!



2. Bo kvar hemma

Varför ska något som har varit gratis helt plötsligt börja kosta pengar? Vad är rimligt att betala hemma? När man fyller 18 så ändras förutsättningarna för de allra flesta, i det här kapitlet går vi igenom hur du och dina föräldrar ska tänka när det kommer till ditt boende och pengar

När du tjänar egna pengar och bor kvar hemma kommer dina föräldrar troligen snart att säga att du ska börja betala för dig. Nu är de nämligen inte längre skyldiga enligt lag att försörja dig, utan så fort du tjänar egna pengar är det meningen att du ska klara dig själv.

– Det kan bli dyrare för föräldrarna att låta barnen bo hemma efter gymnasiet, säger Ylva Yngveson. Bostadsbidrag och underhållsbidrag försvinner, så en del föräldrar kan få sämre ekonomi.

Det är klart att det kan kännas märkligt att det som har varit gratis i närmare 20 år, nu plötsligt har fått en prislapp.

Du kommer kanske att tycka att dina föräldrar begär att du ska betala ALLDELES för mycket, men sanningen är att billigare än så här kommer det aldrig att vara att bo och äta. Risken med att bo kvar hemma kan faktiskt vara att du skaffar dig dyra vanor som du egentligen inte har råd med.

Hur mycket du ska betala hemma går inte att säga. Det finns inga regler för det. Summan beror också på hur mycket du kommer att äta hemma – om du äter lunch ute eller köper hem din egen mat så bör du såklart betala mindre hemma.

– Det viktigaste är att du och dina föräldrar kommer överens om vad som

är en rimlig nivå. Det gäller både om du jobbar eller pluggar, säger Ylva Yngveson. Framför allt är det en stor förmån om du kan bo kvar hemma utan att ta studielån, och det måste vara värt något.

Konsumentverket har tabeller över vad som är rimligt att betala. På nästa sida hittar du ett sånt exempel. Förutom mat och boende finns det andra kostnader som det är dags att du själv tar hand om. Till exempel din mobiltelefon, om dina föräldrar har stått för ditt mobilabonnemang är det dags att du tar över abonnemanget och betalar själv – eftersom många har svårt att vara utan den så är det bra att lära sig vad det faktiskt kostar att ha den senaste smartphonen med maximal mobilsurf.

”Pengarna du lägger undan kommer du behöva när du flyttar – tro oss!”

Inte nog med att du måste betala hemma – nu är det också läge att börja lägga undan en slant varje månad till dig själv. De pengarna kommer du behöva den dagen du flyttar hemifrån, för det kostar mer än man

tror att inreda sitt eget hem.
Mer om det i kapitel 5.

Ett annat sätt att bygga upp en buffert är att önska sig sådant som hör till ett hushåll i present och julklapp. Kaffemaskin, dammsugare, mikro, strykjärn – ja, allt du kan komma på.

Hur får man råd att betala hemma och dessutom spara till sig själv? Det är inte alltid helt lätt men det finns många bra tips man kan ta till sig, läs vidare i nästa kapital om det första jobbet.

I tabellen här intill ser du Konsumentverkets rekommendation på hur mycket personer över 18 år bör betala om de bor hemma kontra hur mycket det i snitt kostar att bo själv.

Så om dina föräldrar vill ha mellan 3 000 och 4 000 kronor i månaden så vet du nu att ni ligger ganska rätt. Vill de ha mindre – tacka och ta emot, men sätt in mellanskillnaden i ett bra sparande. Mer om det i kapitel 9.



3. Första jobbet

Sitt första riktiga jobb är det många som kommer ihåg hela livet. Det kan vara vad som helst och även om det inte är drömjobbet är det viktigt att göra sitt bästa. I det här kapitlet berättar vi om vikten av att känna till sina rättigheter och skyldigheter och ger några tips på hur du ska använda ditt första jobb som en språngbräda till det där drömjobbet.

Vi börjar med det viktigaste, hur får man ett jobb? Och kom ihåg det går visst att få jobb för ungdomar. Låt ingen inbilla dig något annat. Det kan ta lite tid, och du kanske inte får drömjobbet genast, men det går. Även ett sommar jobb är en erfarenhet.

När du söker jobb kan du anmäla dig till Arbetsförmedlingen. Men räkna inte med att de kommer att ringa och säga att "nu har du fått ett jobb" – det mesta jobbet måste du faktiskt göra själv.

Berätta för alla du träffar att du söker jobb. Även om du är ung, har du säkert ett nätverk som du inte tänker på. Exempelvis dina föräldrars arbetskamrater eller dina vänner och bekanta. Ett vanligt sätt för ungdomar att hitta jobb är att söka sig till arbetsplatser där deras kompisar jobbar.

Även när det kommer till det första jobbet så ser världen inte riktigt ut som den gjorde för dina föräldrar. Idag kan man som ung lätt åka ut i Europa och arbeta utan att behöva söka krångliga visum och tillstånd. Ett jobb utomlands kan förutom det spännande miljöombytet också innebära nyttiga erfarenheter som sen kan hjälpa dig när du söker drömjobbet.

När du sen fått ditt första jobb innebär det förutom friheten i att tjäna

egna pengar att du också har både skyldigheter och rättigheter. På alla arbetsplatser finns det exempelvis både skrivna och oskrivna regler du måste ha koll på.

Här några av de viktigaste sakerna att tänka på.

Regel nummer ett är: **JOBBA ALDRIG SVART.** Tro inte de som säger att du tjänar på det, eftersom du "slipper" betala in skatt. Tro inte på de som säger att den som jobbar svart får mer betalt än den som jobbar vitt. Arbetsgivare som inte betalar in skatt är oseriösa – och det kommer att drabba dig i slutändan.

När du blir sjuk och jobbar svart får du ingen sjukersättning från vare sig jobbet eller Försäkringskassan. Du missar också att få pengar inbetalda till din pension – och tro oss, det kommer du att ångra i framtiden. Dessutom missar du en massa andra förmåner som de som betalar skatt får. Och det värsta av allt – det är brottsligt och du kan bli åtalad. Dessutom kan du aldrig ta upp svartjobb i ditt CV.

Första jobbet kommer förmodligen inte att vara ditt drömjobb – men det är inte så viktigt. Du är nu i ett skede i livet när du bör samla på dig så mycket erfarenhet som möjligt och visa att du är värd att satsa på.

– Gör ditt bästa oavsett vad det är för

jobb, säger Ylva Yngveson. Man vet aldrig vart ett jobb kan leda och om du jobbar på bra kanske du har chans att avancera till mer spännande uppgifter.

När du börjar jobba är det viktigt att du får ett anställningsavtal. I det ska det stå allt som du och arbetsgivaren har kommit överens om. Om det finns ett kollektivavtal behöver du oftast inte oroa dig för då är allt detta redan förhandlat och klart. Ett kollektivavtal är en överenskommelse mellan facket och arbetsgivarna om löner och andra arbetsvillkor. Det förhandlas fram för ett visst antal år i taget och under tiden som avtalet gäller är det inte tillåtet att strejka.

Kollektivavtalets regler gäller alla på jobbet, även för den som inte är med i facket. Det är inte tillåtet för arbetsgivaren att ge dig en lägre lön än vad som står i kollektivavtalet – men det är fritt fram att höja den, och det kan vara bra att ha koll på!

Alla arbetsgivare har inte kollektivavtal. Små företag kanske inte har råd med allt som ingår i avtalet, andra vill hellre förhandla med varje enskild anställd. Det behöver inte vara fel – men du gör klokt i att fråga om det finns kollektivavtal och om det inte finns det, måste du tänka lite extra. I rutan här intill tar vi upp några viktiga punkter som ni ska komma överens om.

Gå också med i A-kassan (Arbetslöshetskassan). Det är inte samma sak som att vara med i facket. Om du blir arbetslös får du en bättre ersättning om du har varit medlem i A-kassan och har arbetat en viss tid.

Så långt dina rättigheter. Men du har skyldigheter också. Enkla saker som att komma i tid, uppföra sig ordentligt och inte ägna mer tid åt mobilen än åt jobbet är självklara. Tänk också på vad du lägger ut om jobbet på sociala medier.

”En arbetsgivare kan aldrig ge dig lägre lön än vad som står i kollektivavtalet – men det går alltid att höja den!”

Idag är det ganska vanligt att ett företag har en policy för vad man får skriva om företaget, chefer, arbetskamrater eller kunder.

På en del jobb finns också hemligheter som det är direkt förbjudet att avslöja. Ett bra tips är att kolla upp vad som gäller med just din arbetsgivare – för även om det finns regler tycker många företag att det är både roligt och bra om de anställda marknadsför företaget i sociala media.

TÄNK PÅ DET HÄR NÄR DU SKA BÖRJA DITT FÖRSTA JOBB

- ▶ Är du provanställd, timanställd, projektanställd eller tillsvidareanställd? Hur lång tid löper anställningen på?
- ▶ Vilken lön får du? Har du rätt till övertidsersättning? Om du arbetar på helgerna blir lönen högre då?
- ▶ Arbetstiden.
- ▶ Får du semester första året? Annan ledighet?
- ▶ Finns några försäkringar?
- ▶ Kommer arbetsgivaren att betala in till någon mer pension än den obligatoriska statliga? Det kallas i så fall tjänstepension och om 40 år kommer du att vara jätteglad att du tog upp frågan!
- ▶ Uppsägningstid. Alltså hur långt i förväg måste du eller arbetsgivaren tala om att du ska sluta?



4. Första inkomsten

Att tjäna sina egna pengar är fantastiskt. Det ger dig frihet att göra som du vill och är ett stort steg in i vuxenlivet – men det finns fallgropar, vi berättar vad det är smart att tänka på.

När du har jobbat några veckor kommer första lönen – vilken lycka! Men det är mer än man tror som den ska räcka till. Därför är det kanske ingen lysande idé att göra av med allt i baren första fredagskvällen, eller spendera allt på den där jackan som du gått och längtat efter.

Det är inte alla som får fast månadslön från början. På det första jobbet kanske du är timanställd och får betalt efter hur många timmar du arbetat. Jobbar du som timanställd och känner att inkomsterna skiftar väldigt från månad till månad, kan du enkelt gå in och kolla ditt bankkonto med någon av dina appar. Du kommer troligen att upptäcka att det finns ett mönster trots allt – men gör det inte det ska du ta upp det med din arbetsgivare.

Mönster är viktigt. Du har nämligen även ett mönster för dina utgifter. Även om det känns som man gör väldigt mycket olika saker från vecka till vecka så brukar de allra flesta kunna se ett mönster i vad man gör av med pengar på. Och glöm inte att även utgifterna kan du enkelt följa genom att ha bra koll på ditt bankkonto.

Iden bästa av alla världar räcker månadsinkomsten – vi säger lönen för enkelhetens skull – hela vägen fram till nästa lön. Det kan kännas omöjligt. Det är ju så mycket du vill köpa och göra!



– Alla måste prioritera, ingen kan få allt man vill ha. Det finns en fälla i att titta för mycket på kompisarna. Risken finns att du vill ha allt som var och en av dem har. påpekar Ylva Yngveson.

Det som Ylva pratar om kallas för additionsstress, och det fungerar ungefär såhär: Kompis A har gjort en resa till USA, kompis B har köpt en motorcykel och kompis C har köpt en handväska av märket Louis Vuitton. Antingen får du höra det från dina kompisar direkt eller så ser du uppdateringar om det på sociala media och det slutar med att du vill ha allt som A, B och C har.

Det är lätt att hamna i konsumtionsfällan om man tittar på alla andra. För att undvika att lönen tar slut på en gång är det bäst att vara smart och göra upp en plan för hur du ska få din lön att räcka – och glöm då inte sparandet som ger dig en handlingsfrihet. Läs mer om sparande i kapitel 9.

Den första lönen stiger oftast efter något år. En vanlig fälla är att se varje ökning av inkomsten som en möjlighet att spendera mer. Tänk då på att om du sparar den "merlön" som du får, får du en bättre ekonomi på sikt än om du lägger alltihop på nya kläder.



DET HÄR SKA LÖNEN RÄCKA TILL:

HYRA

Betala alltid hyran i tid! Annars kan du bli vräkt. Här är en tumregel: Om hyran tar en tredjedel av din inkomst efter skatt, kan du få ganska bra ekonomi. Måste du lägga halva nettolönen på hyra, blir det tufft att få råd med annat.

MAT

Konsumentverket har räknat ut att dina matkostnader för en månad ligger på runt 1 500 kronor för det du äter hemma. Äter du utelunch varje arbetsdag blir det minst dubbelt så dyrt.

TELEFON OCH BREDBAND

Innan du satsar på ett fast pris hos en operatör, kolla hur mycket du brukar ringa och surfa för under en månad. Tänk två gånger innan du tecknar långa abonnemang. Då bygger du in fasta utgifter i din ekonomi som måste betalas även om inkomsterna skulle minska.

EL

Lika viktigt att betala som hyran. För att få ett bra elpris krävs att du hör av dig till ett elbolag och får ett avtal. Gör det! Annars får du betala det pris som elbolaget tycker att du ska ha.

FÖRSÄKRINGAR

Du måste ha en hemförsäkring om något händer, exempelvis att det börjar brinna, du får inbrott eller en vattenskada. I hemförsäkringen ingår dessutom oftast en reseförsäkring.

SPARANDE

Det viktiga är inte hur mycket, utan att du sparar regelbundet. Tips: ordna med automatisk överföring, så att du inte ser pengarna.

FRITID, KLÄDER OCH NÖJEN

Hurra! Äntligen framme vid det du VILL lägga pengar på. Tyvärr är det kanske inte så mycket kvar. Men om du får svårt att betala någon av punkterna ovan, är det här du måste skära ner.

5. Egen bostad

Hyra eller köpa? Vad skulle det kosta att köpa en lägenhet och hur vet du om du har råd? I det här kapitlet reder vi ut begreppen, förklarar hur bankerna tänker och ger nyttiga tips på hur du ska få råd med din första bostad.

Händer det allt oftare att du surfar in på Hemnet.se, eller någon annan köp- och säljsida, för att se vilka nya ettor som har kommit in på din ort? Helt naturligt – du längtar efter något eget.

I många städer – framför allt storstäderna och särskilt Stockholm – är det ont om hyreslägenheter. Det går att hyra i andra hand, men ofta blir det så dyrt att du får en bättre månads ekonomi om du köper en bostadsrätt.

På de vuxna brukar det låta ungefär: ”Oj, oj, vad dyrt det har blivit. Tänk, över en miljon för en etta!” Du kanske känner igen det från dina föräldrar?

Lyssna inte så mycket på det. De som kom in på bostadsmarknaden tjugotrettio år tidigare har alltid undrat hur ungdomar ska klara sig. För dig är det här och nu som gäller.

Ja, priserna har stigit och fortsätter att stiga. Det är både bra och dåligt. Det som är bra är att lägenheten kan fortsätta stiga i värde medan du bor i den, och då kan du kanske sälja med vinst. Det dåliga är att du måste skrapa ihop en stor kontantinsats och ta ett stort lån för att kunna köpa. Och förstås att priser på bostäder även kan gå ned i vissa tider.

Nu låtsas vi att du har hittat en lägenhet du gärna skulle vilja köpa. För att

göra det lite jobbigare säger vi att den ligger i Stockholm. Lägenheten har ett utgångspris på 1,1 miljoner kronor, och månadskostnaden är 2 248 kronor. Efter visningarna blir det budgivning och det slutliga priset blir 1,3 miljoner. Kan du köpa den?

”Oj vad dyrt det har blivit. Tänk, över en miljon för en etta!”

För det första måste du betala en kontantinsats. Lagar och regler kan komma att ändras men när den här boken skrivs så ligger de på 15 procent av lägenhetens pris. Du kan alltså inte låna hela summan. 15 procent av 1,3 miljoner är 195 000 kronor. För att skrapa ihop dem gäller det att länsa alla dina egna sparkonton, men det kommer troligen inte att räcka. Om du har föräldrar som kan hjälpa dig, grattis. I annat fall – fortsätt spara. Nu har du ett verkligt mål, och då går det lättare.

Om du kan betala kontantinsatsen behöver du låna 1,3 miljoner minus 195 000, alltså drygt 1,1 miljoner. Om du har en stabil inkomst från till exempel en tillsvidareanställning, är banken villig att låna ut pengarna till dig så att du kan köpa lägenheten. Men varje månad vill banken ha ränta på peng-

arna, och även den amortering som du betalar av själva lånet med.

De senaste åren har räntan på bolån varit låg. När det här skrivs ligger den runt 2,6 procent av lånet. Men den ändrar sig hela tiden. För att vara säker på vad räntan kommer att bli framöver, kan du binda lånet till en viss ränta under en viss tid. Men när bindningstiden är slut kommer räntan ändå att vara en annan än den var när du tog lånet.

Kort sagt – det är svårt att förutse hur hög räntan blir i framtiden. Så sent som 2008 låg räntorna över 6 procent, räkna med att det i framtiden kan vara det normala. Det innebär att även om räntan i dag ligger kring 2,6 procent, vilket är historiskt låg, måste du räkna med en högre ränta i din budget. Annars tar du en risk att inte kunna betala..

Vi är försiktiga och räknar med att du måste betala 5 procent av 1,1 miljoner per år. Det blir 55 000 kr på ett år. Delat med 12 blir det 4 580 kr i månaden.

Men har du ett bolån får du faktiskt rabatt på räntan av staten, de betalar tillbaka 30 procent av din räntekostnad. Det betyder att din verkliga räntekostnad blir 3 210 kronor. Mellanskillnaden mellan 4 580 och $3\,210 \times 12 = 16\,440$ kr får du tillbaka på skatten. Okej, nu vet vi att din räntekostnad

är 3 210 kr per månad netto (skatteavdraget medräknat). Till det ska du lägga månadsavgiften för lägenheten på 2 248 kr som du måste betala till bostadsrättsföreningen.

Utöver det behöver du amortera på lånet. Amortera betyder betala av. På det lån som ligger i toppen, topplån, måste du betala av på oftast tio år.

Det är den del av lånet som är mer än 70-75 procent av priset.

Du behöver därför räkna med en amortering på mellan 1 100 och 1 625 kronor varje månad. (I Sverige lånar bankerna ut under mycket lång tid, ofta 50 år. För att betala av lånet på 50 år skulle du behöva amortera 22 000 kr per år, alltså nästan 2 000

kronor i månaden. Kan du göra det, är det bra. Men banken kommer inte att propsa på det. Om du vill kan du nöja dig med att amortera 1 000 kr varje månad.)

Nu ser din boendekostnad ut så här: 3 210 i ränta + 2 250 i månadsavgift + amortering 1 100 kr. Totalt 6 560 kr. Obs, detta är högt räknat. Räntan är



ju inte 5 procent, utan bara omkring 2,6 om du väljer ett lån med bara 3 månaders bindningstid. Din verkliga kostnad blir: Ränta 1 670 kr (efter skatteavdrag) + 2 250 + 1100 = 5 020 kr. Om du får ut 15 000 kr efter skatt i lön, är det mindre än en tredjedel – och du har råd. Räknat på den högre summan är det lite mer än en tredje del, men mindre än hälften. Du har fortfarande råd.

Men för att banken ska våga låna ut pengar till dig vill den veta att du har råd med 6 560 kr i månaden OM räntan skulle stiga. Eller om politikerna beslutar att minska den där skatterabatten.

– Tänk på att du måste sätta av hela kostnaden utan skatteavdraget för att betala räkningen från banken, det vill säga att du måste betala hela räntesumman varje månad. Ränteavdraget kommer först som överskjutande skatt efter deklarationen nästa år (skatteåterbäringen). Vill du ha en lägre kostnad varje månad istället ska du begära jämkning av skatt löpande under året, då betalar du bara den faktiska kostnaden men får inga pengar tillbaka på skatten, förklarar Ylva Yngvesson.

Nu när du vet hur bolånet fungerar, kan du göra det lättare för dig och använda de räkneseuror som nästan alla bolåneinstitut och mäklare har på sina hemsidor. Där kan du knappa in köpeskilling (priset

för lägenheten), månadsavgift, dina inkomster och behändigt få ut en bolånekalkyl.

– Vill du vara säker på att klara det och kommer att ha råd med allt annat du vill göra är det bara att öva. Ta fram en bolånekalkyl medan du fortfarande bor hemma och försök leva efter den. Sen när det väl är dags vet du vad det innebär, säger Ylva Yngvesson.

För att hitta den bank som ger dig bästa räntan, surfa in på någon av jämförelsesajterna, till exempel compricer.se eller mittbolan.se. När du sedan tar kontakt med en bank, vet du ungefär var räntan ska ligga. Föreslår banken en mycket högre ränta, finns det ingen anledning att godta den. Hänvisa då till de jämförelser du har gjort och gå vidare till en annan bank.

Det enklaste sättet att få reda på om du har råd att köpa den där lägenheten är att gå in och räkna själv på alla de olika räkneseuror som finns – när du sen har koll så är det mycket lättare att prata med banken...

6. Räkningar är viktiga

Troligen förstår alla att man måste betala sina räkningar, men vad händer om man inte gör det? Blir det verkligen så mycket dyrare bara för att man inte betalar direkt och hur gör man om man har fått en felaktig räkning eller faktura – vi berättar.

Det är viktigt att betala alla räkningar i tid, men det är en räkning som du aldrig får glömma bort. Hyran.

Om du inte betalar hyran i tid riskerar du att bli vräkt. Så enkelt är det. Det smartaste är att lägga hyresbetalningen på autogiro, så är du säker på att den alltid blir betald.

Men det betyder inte att du kan slarva med andra räkningar. Det kan nämligen bli väldigt dyrt, och det är du som måste betala.

Det står på alla räkningar när de senast ska vara betalda, vilket brukar vara några veckor fram i tiden, vilket betyder att du kan betala räkningar en gång i månaden – när du har fått lönen. Men kolla alltid vilket datum som gäller. Ibland kan du behöva betala innan lönen kommer.

Även om du inte tycker att du har råd att betala alla räkningar, så blir det ändå mycket billigare än att låta räkningarna gå till påminnelser och i värsta fall inkasso. Här är ett exempel på hur en ganska liten skuld kan växa till mycket mer:

Mobilräkningen på 399 kronor kom precis när du redan hade betalat månadens räkningar och blev tyvärr liggande på köksbänken – gömd under en massa reklam och annan post som du inte brytt dig om att öppna.

När mobilföretaget såg att du inte hade betalat skickade de en påminnelse. Men nu var räkningen på 399 kronor + 60 kronor i påminnelseavgift. Alltså 459 kronor. I vissa fall tar även företaget ut en dröjsmålsränta, som kan var olika stor så den tar vi inte med i det här exemplet.

Va?! Det måste vara något fel, tänker du. Men även den här räkningen blev bortglömd, så mobilföretaget skickade den till ett inkassobolag, som hjälper till att kräva in obetalda räkningar. Från inkassobolaget får du nu en räkning på 399 + 60 + 180 kronor i inkassoavgift, summa 639 kronor.

Nu börjar det bli riktigt dyrt, men medan du funderar på hur du ska göra kommer ett betalningsföreläggande från Kronofogden. Det kostar 300 kronor och läggs ovanpå allt annat. Nu är skulden uppe i 939 kronor – mer än dubbelt så mycket än den ursprungliga skulden.



När skulden hamnat hos Kronofogden ökar den med något som heter Ombudsarvode, 380 kronor, och i värsta fall blir det Utmätning, som kostar dig 600 kronor. Nu är skulden uppe i 1 919 kronor, nästan fem gånger så mycket som den första räkningen.

Om du inte betalar så fort du fått första brevet från Kronofogden kommer du att få en betalningsanmärkning, som ligger kvar i registren hos kreditupplysningsföretagen i tre år för privatpersoner. Då hjälps det inte att kravet är betalt, eftersom du gjorde det försent.

Anmärkningen kan göra det svårare att få ett lån eller handla på kredit, teckna nytt mobilabonnemang eller få ett förstahandskontrakt eller ett jobb. Inte ens om du går med på en avbetalningsplan kommer du billigare undan. En sådan kostar nämligen 170 kronor, plus 60 kronor för varje inbetalningskort som skickas. Dröjsmålsrättan räknas från den dag räkningen först skulle vara betald, fram till den dag du betalar.

Vad skulle du ha gjort för att slippa allt detta?

– Kommunicera, säger Ylva Yngveson. Det bästa

är alltid att ta kontakt med mobilföretaget redan när påminnelsen kom och förklara vad som har hänt – och naturligtvis betala så fort som möjligt, fortsätter hon.

Det är alltid bättre att ta kontakt med inkassobolag och Kronofogde än att försöka gömma sig. Då kan ni kanske komma överens om hur skulden ska betalas. Fast även en överenskommelse med Kronofogden innebär att kravet fastställs och betalningsanmärkningen kommer att finnas där.

OM DU FÅR EN FELAKTIG RÄKNING

- ▶ Bestrid fakturan. Det betyder att du skriftligt meddelar företaget att du inte har beställt varan eller tjänsten och därför inte betalar. På Konsumentverket finns en brevmall som du kan använda. Spara en kopia.
- ▶ Om du har fått varor du inte har beställt behöver du inte betala portot för att skicka tillbaka dem.
- ▶ Om du ändå får en påminnelse behöver du inte skriva ett nytt brev, men ...
- ▶ ... om du får ett krav från ett inkassobolag måste du skicka det på nytt. Du riskerar inte att få en betalningsanmärkning bara för att du bestrider kravet.



7. Låna smartare

Som vi nämnt i tidigare kapitel så är det mycket ens lön ska räcka till och har du en fast inkomst så finns banker och andra företag där – redo att låna dig pengarna du behöver. Men vad ska man då tänka på? Var finns fällorna? I det här kapitlet går vi igenom hur det funkar och ger några nyttiga tips.

När du flyttar hemifrån kommer du att behöva en massa saker som "bara fanns" så länge du bodde hemma.

Du behöver en säng, bord och stolar, kanske en soffa eller fåtölj, en matta, en bokhylla ... porslin, kastruller, stekpanna, bestick, dammsugare, strykjärn och så vidare. Du kanske också vill ha en TV, en stereo, eller någonting att hänga på väggen?



Allt det här kostar pengar, och även om du följde vårt råd i kapitel 2 och önskade dig prylar till hemmet i present medan du bodde hemma kommer du att upptäcka att det är en hel del du behöver köpa själv. De bästa fynden gör du förstås om du inte köper allt sprillans nytt. Framförallt när det gäller möbler och elektronik kan du hitta i princip allt du behöver på sidor som exempelvis Blocket. Kollar du runt lite på nätet och inte

går direkt till butiken kan du hitta det mesta till ditt hem till en bråkdel av priset. Ibland kan du till och med göra riktiga fynd, som en designerbokhylla – billigare än bokhyllan Billy på IKEA.

Har du fast jobb är det ganska lätt att få ett lån. Men även om det är relativt enkelt ska man tänka till innan man lånar trots att det kan kännas frestande att snabbt få allt man vill ha. Det finns en bra tumregel när du vill låna till konsumtion: Lånet ska vara slutbetalt innan prylen du köpte tar slut. Om du till exempel köper en TV som du betalar av på fem år så är det ju inte så kul om du köper en ny efter tre år men fortfarande måste betala av på den första i två år till.

Vi säger inte att det är fel att låna, nästan alla människor i Sverige har idag någon form av lån, men det gäller att göra det smart och du måste veta vad det innebär och känna till den verkliga kostnaden för lånet. Alla lån kostar nämligen mer än räntan, men det är det inte alla som berättar.

Förutom räntan tillkommer olika avgifter som banken eller det företag som lånar ut pengarna vill ha. Hela kostnaden för ett lån kallas effektiv ränta, och i den ingår räntan plus alla avgifter.

– Man kan säga att den effektiva räntan är jämförpriset på lån, säger Ylva Yngveson. Därför ska man alltid be-

göra att få reda på den effektiva räntan innan man tar en kredit.

SMS-lån känner du säkert till. Den effektiva räntan på ett sådant lån kan ligga på flera tusen procent, men vem tänker på det när det bara är att plocka upp mobilen och trycka fram de tusenlappar som fattas?

Bolagen som erbjuder sådana lån hävdar ibland att det inte går att jämföra den effektiva räntan på deras snabblån med andra lån, eftersom ett snabblån ska betalas tillbaka efter några månader och den effektiva räntan räknas per år.

Men om du inte har två tusen kronor i dag, vad är det som säger att du kommer att ha 2 500 kronor om en månad, när lånet ska betalas tillbaka? I stället är risken stor att du tar ett SMS-lån till, som också ska betalas tillbaka efter några månader – och så är lånekarusellen igång.

Var också försiktig med att ta för många lån tidigt i livet – speciellt om pengarna ska gå till konsumtion. Om du samlar på dig många dyra lån riskerar du att inte få låna när du verkligen behöver få hjälp av en bank – till exempel om du ska köpa bostad.

SE UPP FÖR DYRA MIKROLÅN PÅ NÄTET

Sajter som sammanför sparare med låntagare har börjat konkurrera med vanliga banker. På sådana "nätverksbanker" kan du både spara och låna. Alla pengar som sätts in lånas automatiskt genast ut.

Det låter mycket bättre än det är. Sanningen är att de som har satt in pengar riskerar att förlora sina pengar om låntagarna inte kan betala. I en vanlig bank är det banken som tar den risken.

Visserligen fördelar systemet sparpengarna i mindre poster på flera olika låntagare. Men det är fortfarande spararen som tar hela risken.

ETT BRA TIPS!

Även när du har betalat av det sista på en kredit så kan krediten finnas kvar. Den kommer att dyka upp varje gång det tas en ny kreditupplysning på dig, trots att du inte längre utnyttjar den, och kan minska din möjlighet att få ett annat lån.

Men detta går att fixa. Företaget som registrerar alla krediter heter UC och en gång om året har du rätt att gratis få en lista över vilka krediter du har i UC:s register. När du har fått den, ringer du bara upp alla gamla långivare och ber dem avsluta utnyttjade krediter.



8. Vardagsekonomi

Även om du inte har flyttat hemifrån än så känner du säkert till det där med att pengarna man har lätt tar slut. Och ju mer fasta utgifter, så som hyra och räntor, man har desto viktigare är det att ha koll på vart pengarna tar vägen – och spara där man kan.

Rinner pengarna genom fingrarna? Försök ha koll så kan du stoppa flödet innan det hinner bli för stora hål i sparkassan. Det kan ofta vara småutgifterna som blir så stora att de tillslut stjälper din dröm.

Ett enkelt sätt att styra upp sin vardagsekonomi är att sätta ett tidsbegränsat köpstopp. Det låter inte klokt, men det är faktiskt roligt! Alla pengar du sparar samlar du på ett särskilt konto.

Gör så här: Varje gång du är på väg att ta upp plånboken eller kortet – tänk en gång till. Var det en latte du ville köpa på caféet? Vänd i dörren! Nu har du 25 kronor att sätta in på kontot. Sugan på ett par nya skor? Minst en tusenlapp på kontot om du avstår! Utekväll med kompisarna? Byt mot en myskväll i soffan, det är mycket billigare. Mellanskillnaden åker in på kontot.

Självklart går det här inte i längden. Men en månad eller två kan göra underverk för din ekonomi. Du får en kickstart på ett helt nytt beteende – för det kommer att dröja innan du är tillbaka i dina gamla vanor. Om någonsin. Vissa utgifter kommer du aldrig att vilja ha tillbaka.

En annan åtgärd är att rensa bland dina fasta kostnader. Se över räkningarna för telefon och bredband och – om det går – byt till billigare tjänster. En av de värsta pengatjuvarna är

uteluncherna. Priserna varierar över landet, men i storstäderna är det svårt att hitta en bra lunch för under 80 kronor. Om du betalar det varje arbetsdag, gräver det ett hål på 1 600 kronor i din månadsbudget. Du kan spara minst en tusenlapp på att ta med dig matlåda till jobbet! Varje månad!

Kläder och accessoarer slukar massor med pengar. Ett första tips är att rensa garderoben för att se vad du faktiskt har därinne som är glömt. Sätt in en bra lampa, så ser du! Det du inte vill ha – släng, ge bort eller bäst av allt försök sälja det.

Att försöka berätta för dig vilka stilar eller märken som är mest prisvärda är omöjligt – så det kommer vi helt enkelt strunta i. Det vi däremot kan säga är att kläder är en klassisk bov i de allra flestas privatekonomi. Vi har nog alla köpt åtminstone något eller några plagg vi inte behöver och ännu värre, köpt något som sedan bara blivit liggande. Så vårt tips är väldigt enkelt när det kommer till kläder – fundera en gång till, behöver jag verkligen det här? Är svaret nej så är det bättre att vänta.

En sak du INTE ska spara på däremot är tandläkarbesöket varje år. Har du felfria tänder kostar besöket under tusenlappen – betydligt mindre än vad många är beredda att betala frisören. Och friska tänder kan vara värda tiotusentalskronor som du slip-

per betala för tandvård i framtiden.

Sänk dina matkostnader genom att sätta av 1 500 –2 000 kronor i månaden på ett livsmedelskort. Då vet du hur mycket du har att röra dig med. Om du gör matlåda kostar det mer (men det sparar du in eftersom du slipper uteluncherna). Glöm inte att allt annat du köper i livsmedelsaffären; toapapper, tandkräm, diskmedel och så vidare också ska betalas med kortet. Troligen kommer du få prova dig fram tills du hittar en rimlig nivå för ditt mat-/hushålls-konto.

När du sedan handlar – fall inte för frestelsen att köpa färdigmat för att den verkar billig. Det är alltid bättre att laga sin egen mat från scratch och det är också mer prisvärt. Tänk också på att det finns mycket pengar att spara på att planera sina matinköp genom att storhandla några gånger i månaden istället för att åka till närmaste affär och köpa det man behöver för dagen.

Det där kommer du också att få kläm på – den viktigaste lärdomen är att ALLT faktiskt kostar pengar och kan du spara pengar samtidigt som du lagar nyttigare mat hemma än att köpa färdigmat är det en bra lösning – tycker vi i alla fall!



SLUTA SLÄNGA MAT!

På samma sätt som kläder kan vara en pengabov kan faktiskt mat vara det också – då pratar vi framförallt om den mat du slänger. Enligt livsmedelsverket slänger svenska hushåll cirka 56 kilo fullt ätlig mat per år. Omräknat i kronor innebär det en kostnad på ofattbara 23,7 miljarder – varje år!

Så genom att ha koll på vad du köper och inte slänga mat kan du faktiskt spara flera tusenlappar varje år.

Dessutom gör du miljön en stor tjänst eftersom klimatpåverkan från produktionen av den slängda maten annars varit helt i onödan.

9. Finansiera din dröm

Alla drömmer vi om någonting. Det kan vara en resa, en bil, den där nya vinterjackan eller att ha råd med sitt första egna boende. Och vägen till att nå sina mål stavas S-P-A-R-A. I det här kapitlet går vi igenom några bra sätt att tänka kring sitt sparande, presenterar några sparformer och ger några goda tips.

Drömmar förgyller livet. Ofta är det minst lika roligt att planera för en resa eller en fest som att genomföra den. Till planeringen hör att hitta pengar till projektet.

Vi pratar först om att spara. Ibland kan man såklart låna pengar men det allra bästa är att spara – särskilt om drömmen består i en resa. Skillnaden på att låna eller spara till just en resa är ju att antingen lever du lite mer sparsamt innan resan och får resan som en form av "belöning" eller så spenderar du som vanligt, tar ett lån och åker på din resa. Men kom då ihåg att du står där med skulden kvar när du kommer hem och måste börja tjäna ihop pengar för att betala av den.

Det blir egentligen samma sak, antingen sparar du innan eller jobbar ihop pengarna efter – skillnaden är att det alltid är dyrare att resa med lånade pengar eftersom långivaren tar ut en avgift för lånet i form av ränta.

Vill du köpa en lägenhet är du troligen tvungen att låna. Men du får inte låna till hela beloppet. Som vi nämnde i tidigare kapitel så måste du betala minst 15 procent själv, och då gäller det att ha sparat.

När man sparar på ett konto som ger ränta uppstår något fint: ränta-på-ränta-effekten. Om du sätter in pengar varje månad och inte gör några uttag, får du ränta av banken som läggs till ditt sparkapital. Eftersom räntan hela tiden läggs till, växer pengarna – ibland till och med snabbare än du tror.



Det finns en mängd olika sparformer som ger olika stor avkastning. Det är ungefär lika svårt att berätta för just dig vilka sparformer som är bäst som att berätta vilka kläder som är bäst att köpa så vi nöjer oss med att berätta att det finns en mängd olika alternativ. Först och främst har du vanliga sparkonton både hos banken och andra aktörer, där kan du spara säkert utan att riskera att dina pengar vare sig minskar i värde eller försvinner.

Sen kan man spara i aktier, något som är värt att känna till här är att utdelning (vinst) och risk alltid hänger ihop. Väljer man aktier med chans till väldigt hög utdelning är risken oftast mycket högre än aktier och fonder som ger lägre utdelning. Det kan vara svårt att veta hur man ska spara i aktier och det beror också väldigt mycket på hur mycket pengar man är villig att sätta in. De allra flesta banker har experter som kan hjälpa dig – så slå en signal redan idag. Att fråga och höra sig för kostar i regel ingenting!

När det kommer till sparande oavsett form finns det också mycket hjälp och information att få på nätet. Det finns en rad räkneshjälper som visar hur mycket du måste spara och hur långt i förväg för att få ihop ett kapital. Exempel: www.compricer.se visar vilka banker som ger de bästa räntorna. www.smartkalkyl.se visar hur fort det går.

För att klara sparmålet måste du vara beredd på att det kan kännas tufft ibland. Men har man satt ett mål är det lättare att lyckas än om du bara "försöker lägga undan" i största allmänhet.

– När det handlar om att spara ihop en större summa pengar ska man tänka i tusenlappar, inte hundralappar, säger Ylva Yngveson.

Hon menar att om du sparar mindre

än 1 000 kr i månaden, kommer det att ta tid innan du har tillräckligt till en större resa eller en kontantinsats. Men självklart är det bättre att spara lite än ingenting alls.

Om du jobbar och bor kvar hemma har du guldläge när det gäller att spara. Tänk dig att den lägenhet du vill ha kostar 1,5 miljoner.

Då krävs en kontantinsats på lite mer än 200 000 kronor. För att få ihop så mycket pengar på egen hand och du har två år på dig måste du spara drygt 8 300 kronor i månaden. Så mycket pengar är det svårt att spara om man redan betalar för en egen hyreslägenhet. Alltså, passa på när du har bästa möjlighet.



10. Exempel och tips

Världen förändras, knappt något ser ut som det gjorde när dina föräldrar var i din ålder. "Det var bättre förr" säger vissa, och det kanske stämmer i något avseende – men när det kommer till möjligheten att sköta och ha koll på sin ekonomi har det definitivt blivit bättre nu. I det här kapitlet går vi igenom några smarta tips.

En bank kan nu för tiden se ut lite hur som helst. Det kan vara en app i en mobil eller läsplatta, den kan finnas i datorn eller höra ihop med en matbutik.

Vilken av alla banker som är bäst går inte att säga. Det beror på dina önskemål. En del banker satsar på att ge personlig service, andra ligger i framkant när det handlar om digitala tjänster.

Idag har alla stora banker väl fungerande Internetlösningar men det var inte särskilt länge sen allting var tvunget att skötas via bankkontoren – som stängde klockan tre. Och hann man inte dit för att betala sina räkningar fick man vänta till dagen därpå. Om det inte var en lördag, förstås. Då öppnade banken inte förrän på måndag – klockan 10...

I dag är allting mycket lättare. Du ser i exempelvis mobilappen hur mycket pengar som finns kvar på kontot och du kan betala räkningar från en massa olika plattformar.

Och för dig som vill hålla koll på vart pengarna går finns olika appar och program som hjälper dig. Den enklaste lösningen är att själv skriva upp inkomster och utgifter och sortera in under olika rubriker (mat, kläder, fritid, nöjen...). Grejen är att du måste komma ihåg att skriva in allt annars är det bortkastad tid.

Men det finns också mer avancerade tjänster där du inte behöver göra något själv. I stället utnyttjar du bankens (eller appens) funktionalitet och möjligheter för att få sammanställningar eller ger en fullmakt till webbtjänsten att hämta information om dina inkomster och utgifter direkt från banken.

Men för att utnyttja ett utomstående företag måste du dela med dig av bankkod och lösenord till bolaget bakom webbtjänsten – något som experter på webbsäkerhet varnar för.



– Man ska alltid vara extremt försiktig med att lämna ut inloggningsuppgifter och lösenord till utomstående, säger Ylva Yngveson. Kom ihåg att när du lämnar ut uppgifterna det på ditt eget ansvar.

Det finns många knep att ta till för att vara säker på att pengarna ska räcka till nästa lön. Här följer ett.

När du uppger till din arbetsgivare vilket konto som lönen ska betalas ut till så välj inte det som är kopplat till ditt bank-/Visa kort. Det är svårare att "räka" göra av med för mycket pengar innan räkningarna är betalda om man först måste föra över pengarna till kortet.

När du sen har betalat månadens alla räkningar och satt av till ditt sparande, delar du den summan som finns kvar på kontot i fyra delar – en del per vecka till nästa lön. Sätt över den första fjärdedelen på ditt kortkonto. På så vis kommer du inte att kunna handla för mer än var du "får" per vecka.

När veckan har gått för du bara över nästa fjärdedel till ditt betalkonto, och så vidare.



INKOMST
- FASTA KOSTNADER
- SPARANDE
DELAT PÅ
4 VECKOR
LIKA MED
PENGARNA RÄCKER
TILL NÄSTA LÖN!

11. De bästa tipsen – en snabbversion

*Har du glömt råden som fanns i de förra kapitlen?
Här har vi samlat alla de bästa tipsen ur den här boken.*

1. DRÖMMEN OM ETT EGET LIV

Din ekonomi består av fem delar. Ett plustecken visar att pengar kommer in, ett minustecken att något ska betalas. Både plus- och minustecken visar att något ska betalas som på sikt kan bli en ekonomisk fördel:

- Tjäna (+)
- Konsumera (-)
- Försäkra (+/-)
- Spara (+)
- Låna (-/+)
Du betalar ränta på lånet, men om du har lånat klokt kan värdet på det du köpte stiga.

2. BO KVAR HEMMA

- Mellan 3 000 och 4 000 kr är det rimligt att betala när du jobbar och bor kvar hemma.

3. FÖRSTA JOBBET

- Jobba aldrig svart – det är brottsligt och du förlorar alltid på det!
- Kolla alltid vilka rättigheter och skyldigheter du har på jobbet. Begär skriftligt på vilka villkor som gäller för lön, övertid och arbete på obekväma tider.

4. FÖRSTA INKOMSTEN

- Betala alltid hyran först!
- Sedan elräkningen.
- Börja spara och ordna med automatisk överföring av sparbeloppet så du inte frestas att använda dem på annat.
- Sätt gärna av pengar till mat på ett eget konto.

5. KÖPA EGEN BOSTAD

- Du måste själv betala 15 procent av lägenhetens pris kontant. Därför är det så bra att börja spara så fort du får egen inkomst.
- Räkna inte med att dagens låga räntor varar i evighet. Räkna på hur mycket du har råd att låna om räntan var dubbelt så hög.
- "Provbo" genom att ta fram en bolånekalkyl medan du bor kvar hemma och testa om du kan leva efter den.

6. RÄKNINGAR ÄR VIKTIGA

- Om du slarvar med hyran kan du bli vräkt.
- Om du slarvar med andra räkningar blir det dyrare ju längre du väntar med att betala. En skuld på 400 kronor kan växa till 2 000 kronor på bara några månader. Och då har du dessutom dragit på dig en betalningsanmärkning.
- Om du inte har råd att betala en räkning – ring alltid och be om en avbetalningsplan. Det är alltid bra att höra av sig, och de blir inte arga!
- Om du får en räkning på något du inte har beställt behöver du inte betala. Kolla på Konsumentverkets hemsida, konsumentverket.se, hur du gör för att få rätt.

7. LÅNA SMARTARE

- Begär att få veta hur hög den effektiva räntan är på lånet. I den ingår alla avgifter som du måste betala och är ett slags jämförpris på lån.
- Varning för snabblån! Om du behöver låna 3 000 kronor snabbt i dag, vad är det som säger att du har pengarna om en månad, när lånet ska betalas tillbaka?
- Rensa i ditt kreditregister genom att kontakta UC, uc.se, och be om en lista över vilka färdigbetalda krediter som fortfarande ligger kvar i ditt namn. Ring upp och avsluta de du inte behöver.

8. VARDAGSEKONOMI

- När du tycker att pengarna rinner iväg – bestäm dig för att ha köpstopp under en månad eller två.
- Gå igenom dina fasta kostnader och rensa.
- Sätt av en summa i månaden på ett livsmedelskort. Du vet du hur mycket du har att röra dig med.

9. FINANSIERA DIN DRÖM

- När du ska spara till något riktigt stort: Tänk i tusenlappar i stället för hundralappar.
- Ta hjälp av räknesnurror på nätet som visar hur mycket du måste spara och hur länge för att få ihop en viss summa.